

Şahin ARDIYOK, LL. M., MBA

REGÜLASYON HUKUKU

onikilevha
YEMER YEMER YEMER YEMER YEMER YEMER YEMER YEMER YEMER YEMER

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ.....	IX
ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR.....	XI
İÇİNDEKİLER.....	XVII

1 § GİRİŞ

1. EKONOMİK HAYATA YÖNELİK DEVLET MÜDAHALELERİ	3
2. TÜRKİYE’DE DÖNÜŞÜM VE SANCILAR.....	4
3. HUKUK KURALLARI BAKIMINDAN YAŞANAN DÖNÜŞÜM ..	6
4. REGÜLASYON TERİMİ.....	8
5. HUKUKİ AÇIDAN DEVLETİN MAKRO VE MİKRO DÜZEYDE EKONOMİK HAYATA MÜDAHALELERİ	11
6. DEVLETİN MİKRO DÜZEYDE PİYASALARA MÜDAHALESİ – “EKONOMİK REGÜLASYON HUKUKU”	12
7. EKONOMİK REGÜLASYON VE İDARE HUKUKU.....	15
8. EKONOMİK REGÜLASYON VE TOPLUMSAL REFAH.....	17
9. KİTABIN BÖLÜMLERİ	18
10. KİTABIMIZ KİMLERE YÖNELİKTİR VE NASIL KULLANILABİLİR?	20

2 § TEMEL BİLGİLER

1. İKTİSAT BİLİMİNİN FONKSİYONU.....	26
--------------------------------------	----

1.1. İktisat Bilimi.....	26
1.2. İktisadi Sistemler	30
1.3. Serbest Piyasa Ekonomisinin Sihri.....	31
2. HUKUK VE EKONOMİ	51
2.1. Hukuk ve Ekonomi Nedir?	56
2.2. Hukuk ve Ekonomi Öğretisinin Tarihsel Gelişimi.....	60
2.3. Modern Hukuk ve Ekonominin Yeni Gelişmeler ile Şekillenmesi.....	66
2.4. Öğreti ile İlgili Eleştiriler ve Değerlendirmeler.....	69
2.5. Öğretinin Uygulanmasına Yönelik Örnekler.....	76
2.6. Hukuk ve Ekonomi Hakkında Genel Değerlendirme	81
3. TEMEL FİYAT TEORİSİ BİLGİSİ.....	83
3.1. Fiyat Teorisinin İktisat Bilimi İçindeki Yeri.....	84
3.2. Bazı Önemli Kavramlar.....	85
3.3. Ortak İktisadi Sorunlar ve Bunlara Çözüm Öneren İktisadi Sistemler	88
a. Geleneksel İktisadi Sistem	90
b. Buyruğa Dayalı İktisadi Sistem	91
c. Piyasa Ekonomisine Dayalı İktisadi Sistem.....	91
3.4. Serbest Piyasa Ekonomisinde Alıcılar ve Karar Süreçleri.....	92
3.5. Serbest Piyasa Ekonomisinde Satıcılar ve Üretim Süreci.....	100

3 § PİYASA AKSAKLIĞI KAVRAMI VE HUKUK KURALI GEREKSİNİMİ

1. TAM REKABET PİYASASININ ÖZELLİKLERİ	113
1.1. Genel Olarak Tam Rekabet Piyasası.....	113
1.2. Tam Rekabet Piyasasının Varsayımları.....	113
1.3. Tam Rekabet Piyasasında Kısa ve Uzun Dönem Dengeleri	115
1.4. Tam Rekabet Piyasasında Firmanın Arzı.....	117
1.5. Tam Rekabet Piyasasında Fiyatın Oluşumu	120

2. PİYASA AKSAKLIĞI KAVRAMI VE DEVLET MÜDAHALESİ	123
2.1. Piyasa Aksaklığı Türleri	123
2.2. Piyasa Aksaklıklarına Yönelik Hukuk Kuralları.....	125
2.3. Piyasa Aksaklığına Yönelik Devlet Müdahalelerinin Şekli.....	131
3. DAVRANIŞSAL PİYASA AKSAKLIKLARININ GİDERİLMESİ	132
4. PİYASALARA DEVLET MÜDAHALESİNİN TARİHÇESİ.....	136
4.1. ABD’de Ekonomik Regülasyonun Gelişimi.....	140
a. İngiltere Etkisi ve Koloni Dönemi	141
b. 1875 Öncesi Yıllar	142
c. Ekonomik Regülasyonun Ortaya Çıkışı: 1875 – 1930 Dönemi..	143
d. “New Deal” Dönemi (1930 – 1945).....	147
e. İkinci Dünya Savaşı Sonrası Dönem (1945 – 1962).....	150
f. Deregülasyon Dönemi (1962 – 1980).....	151
g. Soğuk Savaş Sonrası Dönem (1980 - 2008).....	155
h. Global Ekonomik Kriz Sonrası Dönem (2008 - ...)	157
4.2. Türkiye’de Ekonomik Regülasyonların Gelişimi.....	158

4 § YAPISAL PİYASA AKSAKLIKLARI VE REGÜLASYON

1. DOĞAL TEKELLER.....	162
1.1. Tekeller Toplum İçin Neden Kötüdür?	163
1.2. Başlıca Tekel Türleri.....	169
1.3. Doğal Tekel Nedir?	171
1.4. Doğal Tekel Niteliği Taşıyan Bir Piyasaya Giriş.....	176
1.5. Doğal Tekelin Piyasa İç Davranışlarına Yönelik Ekonomik Regülasyon İhtiyacı	178
1.6. Doğal Tekel Niteliğinin Ortadan Kalkması.....	180
1.7. Doğal Tekellerle Mücadelede Tarihsel Gelişim	181
2. DIŞSALLIKLAR.....	183
2.1. Dışsallık Türleri.....	185

2.2. Şebeke Dışsallığı.....	187
2.3. Şebeke Dışsallıkları Hangi Durumda Piyasa Aksaklığı Yaratır?.....	191
2.4. Şebeke Dışsallığı ve Geçiş Maliyetleri.....	192
2.5. Dışsallığa Yönelik Regülasyonlar	194
3. BİLGİ ASİMETRİSİ	195
3.1. Bilgi Asimetrisi Nedir?	196
3.2. Bilgi Asimetrisi Neden Ortaya Çıkar?	198
3.3. Bilgi Asimetrisi Bakımından Mal ve Hizmet Türleri.....	199
3.4. Bilgi Asimetrisinin Yarattığı Sorunlar ve Örnek Regülasyonlar	202
4. KAMU MAL VE HİZMETLERİ.....	203
4.1. Kamu Mal ve Hizmetlerinin Özellikleri	204
4.2. Kamu Mal ve Hizmeti Türleri	210
4.3. Hukuki Açından Kamu Mal ve Hizmetleri Nasıl Belirlenmeli? ...	213
a. Hukuki Kamu Hizmetlerinin Tabi Olacağı Rejim.....	215
b. Kamu Mal ve Hizmetlerine Hâkim Olan İlkeler.....	217
c. Hukukçular Kamu Hizmetini Nasıl Tanımlıyor?	220
d. Türkiye’de Hukuken Kamu Mal ve Hizmetlerinin Tanımlanması	224
e. Siyasi Otoritenin Kamu Hizmeti Tanımlarken Dikkate Alacağı Hususlar.....	228
4.4. Kamu Mal ve Hizmetlerinin Sunulma Yöntemleri.....	236
5. DİĞER YAPISAL PİYASA AKSAKLIKLARI.....	237
5.1. Ortak Mülkiyet Trajedisi (Tragedy of Commons).....	238
5.2. Sınırlı Rasyonellik (Bounded Rationality).....	239
a. Sahip Olma Etkisi (Endowment Effect)	240
b. İyimserlik (Optimism)	241

5 Ş DEVLET MÜDAHALESİNDE REGÜLASYONA ALTERNATİF ÇÖZÜMLER

1. DEMSETZ REKABET TEORİSİ (FRANCHISE BIDDING)	247
--	-----

1.1. Regülasyona Alternatif Bir Yöntem: İhale ile İmtiyaz (Franchise Bidding).....	248
1.2. Pazar İçin Rekabet Hizmet Fiyatlarına Nasıl Yansır?	251
1.3. Franchise Bidding İhale Süreci.....	254
1.4. Yöntemin İşleyişi.....	256
1.5. Yöntemin Avantajları ve Dezavantajları	258
2. YARIŞABİLİR PİYASALAR.....	265
2.1. Tam Rekabet Piyasası ve Tam Yarışabilir Piyasalar.....	266
2.2. Doğal Tekeller Niteliğindeki Yarışabilir Piyasalar	267
2.3. Yarışabilir Piyasaların Koşulları	268
2.4. Yarışabilir Piyasalar İçin Bir Örnek: Havayolu Taşımacılığı	269
2.5. Yarışabilir Piyasalar ve Regülasyon Politikaları.....	271
3. KAMU İŞLETMECİLİĞİ	272
3.1. Kamu İşletmeciliği Nedir?.....	272
3.2. Kamu İşletmeciliği ve Piyasa Aksaklıkları.....	274
3.3. Kamu İşletmeciliğinin Avantaj ve Dezavantajları.....	277
a. Özel Sektörde Yönetici ve Hissedarların Amaç Fonksiyonlarının Uzlaştırılması	280
b. Kamu İşletmelerinde Yönetici ve Hissedarların Amaç Fonksiyonlarının Uzlaştırılması	281
3.4. Kamu İşletmeciliğine Yönelik Ampirik Çalışmalar ve Deregülasyon Süreci.....	284
3.5. Regülasyon Hukuku Bakımından Kamu ve Özel Sektör İşletmeciliği	285
3.6. Kamu Mal ve Hizmetlerine Yönelik Kamu İşletmeciliği.....	288

6 § İŞLETMECİ DEVLETEN DÜZENLEYİCİ DEVLETE GEÇİŞ

1. DEVLETİN EKONOMİDEKİ ROLÜ	293
1.1. Devletin Ekonomi İçindeki Farklı Rollerini.....	294
1.2. Devletin Ekonomideki Varlığının İzlediği Tarihsel Süreç.....	297

1.3. Devlet Aksaklığı Kavramı ve Devlet Müdahalelerinde Etkinlik	300
2. ÖZELLEŞTİRMENİN HUKUK VE EKONOMİ PERSPEKTİFİNDEN ANALİZİ.....	302
2.1. Özelleştirmeye Genel Bakış	302
a. Özelleştirmenin Tanımı.....	304
b. Özelleştirmenin Tarihiçesi	304
c. Gelişmekte Olan Ülkelerde Özelleştirme Baskısı.....	305
2.2. Özelleştirmenin Gereçekleri ve Yararları	306
a. Özelleştirmenin Gereçekleri	306
b. Özelleştirmenin Yararları	311
c. Özelleştirmeler ile İlgili Ampirik Bulgular.....	316
2.3. Özelleştirmenin Çeşitleri ve Aşamaları.....	321
a. Başlıca Özelleştirme Yöntemleri	321
b. Özelleştirmenin Aşamaları	323
2.4. Regülasyon ve Özelleştirme.....	326
a. Düzenleyici Kurumlar Açısından	326
b. Teşebbüsler Bakımından.....	330
3. KAMU ÖZEL İŞBİRLİĞİ	332
3.1. Kamu Özel İşbirliği Modelinin Tarihsel Gelişimi.....	334
3.2. İktisadi Açıdan Kamu Özel İşbirliği Modeli.....	339
3.3. Kamu Özel İşbirliği Modelinin Hukuki Çerçevesi	344
3.4. Şehir Hastaneleri Örneği Üzerinden Kamu Özel İşbirliği Aşamaları.....	347

7 § REGÜLASYON TEORİSİ

1. NORMATİF ANALİZE DAYALI POZİTİF TEORİ VE SONRASI	354
1.1. Normatif Analize Dayalı Pozitif Teorinin Kısıtları	356
1.2. Düzenleme Tuzağı Teorisi.....	358
1.3. Stigler ve Friedland'ın Çalışması ve Yeni Teori Arayışları.....	360

2. STİGLER'İN KATKILARI	362
2.1. Stigler'i Regülasyona Yönelik Ekonomik Teori Geliştirmeye Yönelten Etmeler	362
2.2. Politik Karar Alma Sürecinin Analizi.....	364
2.3. Politik Karar Alma Sürecinin Piyasa İşlemlerinden Farklı Yönleri.....	369
3. POSNER VE REGÜLASYON	373
3.1. Regülasyonun Amacına İlişkin Teoriler ve Posner	375
3.2. Posner'in Sübvansiyonlar Hakkındaki Görüşleri	376
3.3. Vergilendirme ve Regülasyon.....	378
3.4. Kamu Maliyesi Yaklaşımı Işığında Regülasyonun Bazı Genel Özellikleri.....	379
3.5. Diğer Kamu Maliyesi Yöntemleri ile İç Sübvansiyonların Karşılaştırılması.....	380
4. BECKER'İN YAKLAŞIMI	381
4.1. Çıkar Grupları Arasında Rekabet Teorisi	382
4.2. Çıkar Grupları Arasında Rekabetin Yarattığı Dinamikler	385
4.3. Oy Verenlerin Tercihleri ve Çıkar Grupları İle Etkileşimi	387
4.4. Çıkar Grupları Arasındaki Rekabet Üzerine Genel Çıkarımlar.	388
5. PELTZMAN'IN EKONOMİK REGÜLASYON TEORİSİ	389
5.1. Ekonomik Regülasyonlar ile İlgili Arz Ve Talep Arasındaki Denge.....	390
5.2. Kârlılık ve Piyasadaki Fiyatlar Üzerinden Analiz.....	392
5.3. Piyasadaki Ekonomik Gelişmelerin Regülasyonların Oluşum Sürecine Etkisi	395
5.4. Peltzman'ın Görüşleri Işığında Normatif Analize Dayalı Pozitif Teorinin Eleştirisi	399
6. DEREGÜLASYONLAR VE EKONOMİK REGÜLASYON TEORİSİ	401
7. EKONOMİK REGÜLASYON TEORİSİNDE GÜNCEL GELİŞMELER.....	406

8 § REGÜLASYONLARDA DÜZENLEME SÜRECİ VE ORGANİZASYON YAPISI

1. YENİ KURUMSALCI OKUL VE EKONOMİK REGÜLASYON	412
2. REGÜLASYON SÜRECİ	415
2.1. Kural Koyma Aşaması	415
2.2. Devlet Müdahalesini Uygulama Aşaması.....	421
2.3. Deregülasyon Aşaması	427
3. EN UYGUN ORGANİZASYON YAPISI	429
3.1. Yetkinlik ve Uzmanlığın Sağlanması	429
3.2. Objektiflik ve Politik Meşruiyetin Sağlanması	439
3.3. Sistemin Etkin Bir Şekilde Denetiminin Sağlanması	459
a. Yargısal Denetim	460
b. Siyasi Denetim.....	468
c. Kurumsal Denetim	474
d. Uluslararası Mukayese.....	476

9 § REGÜLASYONUN KAPSAMI VE GÖREV DAĞILIMI

1. REGÜLASYONUN KAPSAMI	482
1.1. Rekabetin Korunması	482
1.2. Piyasaya Girişin Regülasyonu	484
1.3. Ekonomik Parametrelerin Regülasyonu	485
1.4. Teknik Regülasyon.....	487
2. REGÜLASYONDA GÖREV DAĞILIMI.....	488
2.1. Teknik Regülasyonu Kim Üstlenmeli?	490
2.2. Piyasaya Girişi Kim Düzenlemeli?	490
2.3. Ekonomik Parametreleri Kim Regülasyona Tabi Kılmalı?	494
2.4. Rekabet Kurallarını Kim Uygulamalı?.....	497

2.5. Yapısal Piyasa Aksaklığı İle Bağlantılı Piyasaları Kim Düzenlemeli?	500
a. Deregülasyon ve Dikey Ayrıştırma.....	502
b. Bağlantılı Piyasalara Yönelik Devlet Müdahaleleri	505
c. Bell Doktrini ve Bağlantılı Piyasalarda Davranışsal Aksaklıklar	510
d. Bağlantılı Piyasalara Yönelik Düzenleyici Kurum ve Rekabet Otoritesi Faaliyetleri	516
2.6. Regülasyon Faaliyeti Sırasında Hangi Kavram ve Konseptlerden Hareket Edilmeli?	520
3. DÜZENLEYİCİ KURUMLAR ARASINDAKİ İLİŞKİLER.....	524
3.1. Aynı Fiilden Dolayı Birden Çok Yaptırım Uygulanmasının Hukuka Aykırılığı.....	526
3.2. Bağlantılı Bir Pazarda Ortaya Çıkan Bir Piyasa Aksaklığına Hangi Devlet Kurumunun Müdahale Edeceğinin Belirlenmesi	529
3.3. ABD ve AB’de Rekabet Otoritesi ile Düzenleyici Kurumlar Arasında Koordinasyon ve Eşgüdüm	535
3.4. Türkiye’de Bağlantılı Piyasalara Devlet Müdahalesinde Koordinasyon ve Eşgüdüm	539
a. Yasal düzenleme ile görev sınırlarının belirlenmesi.....	539
b. Kurumlararası protokoller imzalanması	546
c. Yargısal denetim yoluyla görev sınırlarının netleştirilmesi	549
3.5. Koordinasyon ve Eşgüdümün Sağlanmasına Yönelik Yöntem Önerisi – Filtreleme Yaklaşımı	556

10 § FİYAT REGÜLASYONU

1. REGÜLASYONA TABİ PAZAR PARAMETRELERİ.....	560
1.1. Fiyatın Düzenlenmesi	561
1.2. Üretim Miktarının Düzenlenmesi	561
1.3. Pazardaki Firma Sayısının Regülasyonu.....	562
1.4. Diğer Değişkenlerin Kontrolü	563

2. BİR PİYASADA OLMASI GEREKEN FİYAT VE YAPISAL PİYASA AKSAKLIKLARI	564
2.1. Piyasa Ekonomisinde Etkin Fiyat Düzeyi.....	564
2.2. Yüksek Sabit Maliyetler ve Bunların Fiyatlara Yansıtılması Sorunu	568
2.3. Düzenlenen Piyasalarda Yüksek Sabit Maliyetlerin Fiyatlara Yansıtılmasına Yönelik Alternatifler	572
a. Sabit Maliyetlerin Geri Dönüşü İçin Lineer Olmayan Fiyatlandırma.....	573
b. Ramsey Fiyatlandırma.....	576
3. GENEL OLARAK FİYAT REGÜLASYONU	581
4. FİYAT REGÜLASYONU YÖNTEMLERİ.....	586
4.1. Mukayeseye Dayalı Fiyat Regülasyonu	588
4.2. Uygun Getiri Oranı Regülasyonu	590
4.3. Tavan Fiyat Regülasyonu.....	596
4.4. Hizmetin Etkin Olarak Sağlanması Yöntemi.....	603
4.5. Diğer Fiyat Regülasyonu Yöntemleri.....	618
a. Perakende Eksi (Retail Minus) Yöntemi	618
b. Fiyat Sıkıştırmasını Önlemeye Yönelik Regülasyon.....	620
KAYNAKÇA	625